VÅRDSAMVERKAN SKARABORG
DELREGIONAL VÄGLEDNING

Vårdsamverkan Skaraborg

Titel: Vägledning för medicinsk specialkost och anpassade måltider i Skaraborg
Gäller för: Skaraborgs kommuner och Skaraborgs sjukhus
Fastställt: 2024-05-07
Innehållsansvarig: Processtöd Samverkansgrupp barn och unga, kontakt

Gäller från: 2024-05-07
Gäller till: 2025-05-01
Version: 1
Senast reviderad: -

Vägledning för medicinsk specialkost och anpassade måltider i Skaraborg

Syftet med dokumentet är att ge vägledning för förskolor/skolor inom Skaraborg rörande rätten till och hanteringen av medicinsk specialkost och anpassade måltider. Målsättningen är att ge förutsättningar att erbjuda likvärdigt omhändertagande av barn och unga, liksom att skapa samsyn mellan Skaraborgs förskolor/skolor och Skaraborgs sjukhus. Utgångspunkten för vägledningen har varit de nationella rekommendationerna från Kost & Näring: Nationella rekommendationer - Kost & Näring (kostochnaring.se). Vägledningen är uppdelad på två kapitel, ett för medicinsk specialkost och ett för anpassade måltider.

Utförande av sjukvårdsintyg

Alla sjukvårdsintyg skall utfärdas av specialistvården habiliteringen barn och ungdom, barn- och ungdomspsykiatrin, barn- och ungdomsmedicin alternativt av specialistläkare i barn- och ungdomsmedicin inom primärvård/privata vårdgivare. Övriga sjukvårdsintyg från primärvård/privata vårdgivare godkänns endast om det framgår att remiss är skickad till specialistvård, då godkänns sjukvårdsintyget max 6 månader.

I de fall barnet inte redan har kontakt med specialistvård och behov av bedömning föreligger ska vårdnadshavare rekommenderas att söka hjälp via primärvård.

Medicinsk specialkost

Med medicinsk specialkost menas avvikelser från normalkosten på grund av kostrelaterade sjukdomar, matallergier och/eller andra överkänslighetsreaktioner. För att förskolor/skolor inom Skaraborgs ska kunna servera säker och korrekt medicinskt befogad specialkost rekommenderas nedanstående.

Rätt mat till rätt person

För att säkerhetsställa att förskolor/skolor erbjuder rätt medicinsk specialkost krävs uppvisande av aktuellt sjukvårdsintyg som styrker behovet. Detta för att säkerställa att barnet får ett korrekt omhändertagande med uppföljning för att kontrollera om allergin /överkänsligheten kvarstår eller har vuxit bort. Intygen ska vara tidsbegränsade, undantaget kroniska diagnoser.

Laktosintolerans

Laktosintolerans är inte en sjukdom utan en ärftlig oförmåga att bryta ner laktos och sjukvårdsintyg för att bekräfta tillståndet utfärdas i regel inte (undantaget total avsaknad av laktas, vilket i så fall bekräftas av specialistvård).

Eftersom laktosintolerans hos små barn är extremt ovanligt ska förskolor inom Skaraborg ej erbjuda den typen av specialkost. Det är troligt att besvär med magen beror på annat, exempelvis sekundär laktosintolerans och då ska den primära orsaken utredas. I Skaraborgs skolor ska måltider som klassas som låglaktos samt laktosfri dryck erbjudas.

Anpassade måltider

Med anpassad måltid menas anpassningar som verksamheten behöver göra med hänsyn till en persons funktionsnedsättning och som medför stora svårigheter att delta i ordinarie måltid. Nedanstående vägledning bemöter därmed inte anpassningar som verksamheten behöver göra på grund av en persons etiska eller religiösa skäl. För att förskolor och skolor inom Skaraborg ska kunna erbjuda likvärdig och korrekt bedömd anpassad måltid rekommenderas nedanstående.

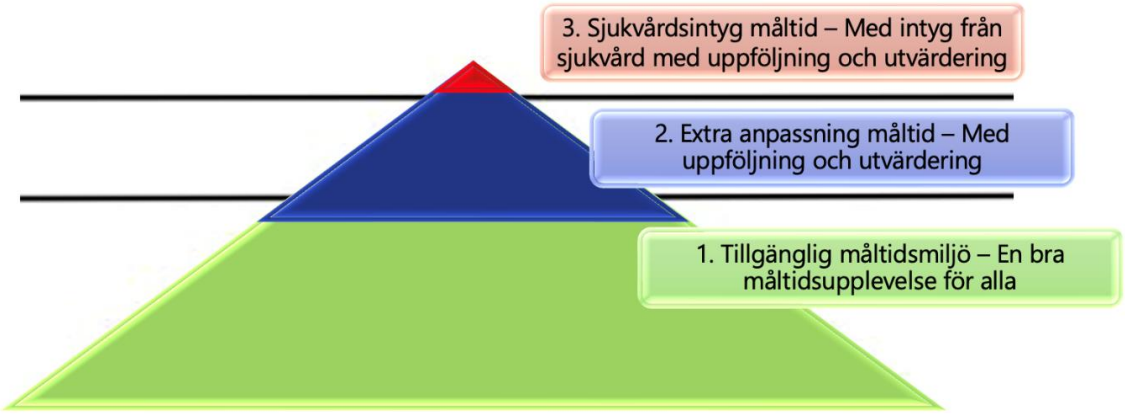
Identifiering vem som har behov av anpassade måltider är komplicerat

Det är en utmaning för förskola/skola att identifiera vilka barn som har selektivt ätande i den utsträckningen att det klart påverkar näringsintaget och att en anpassning av menyn är nödvändig.

En stegvis anpassning av måltiden

En stegvis anpassad måltid innebär att måltiden serveras på ett sätt som gradvis anpassas för att möta individuella behov och förutsättningar, nedan indelad i tre steg. Smak-utvecklingen hos barn är en process som sker i olika takt där barnet gradvis lär sig uppskatta en mångfald av smaker. Att introducera och erbjuda barn varierad och näringsrik mat i tidig ålder skapar en grund för hälsa, välbefinnande och goda vanor att bära med sig genom

livet. Det långsiktiga målet med anpassade måltider är att hjälpa barnet att äta så varierat som möjligt efter de förutsättningar som finns.

Steg 1. Tillgänglig måltidsmiljö – en bra måltidsupplevelse för alla

Enligt skollagen ska måltiderna i förskola/skola vara varierade och näringsriktiga. Måltidsmiljön är en grundläggande och avgörande faktor som påverkar barnets möjlighet till bra matvanor. Att i grunden erbjuda måltider som bygger på tillräckligt med tid att äta, närvarande pedagogisk personal och god fysisk måltidsmiljö är några av de viktiga parametrar som behöver finnas på plats för att så många som möjligt ska kunna tillgodogöra sig måltiden optimalt. Att dessutom involvera barnen i utformningen av måltidsmiljön är en viktig aspekt för att skapa engagemang och medansvar. När barnen är delaktiga och har inflytande över måltidsupplevelsen ökar chansen att de inte bara äter upp maten utan också utvecklar en positiv inställning till den.

Steg 2. Extra anpassningar – med uppföljning och utvärdering

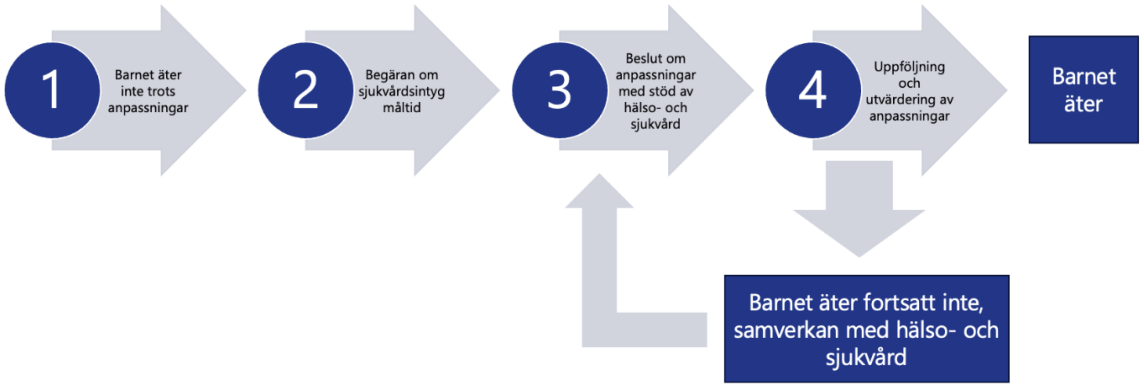
En del barn har svårigheter att tillgodose sig måltiden och kan behöva anpassningar. I det här steget finns ingen oro för barnets långsiktiga hälsa kopplat till matvanorna. Detta är anpassningar som löses inom förskolan/skolan och kan behöva samverkas med bland annat måltidspersonal. Rektorn är ansvarig för att anpassningen dokumenteras och följs upp. Utvärderingen ska ske minst en gång per termin eller oftare vid behov. Lämpligt är att ha gjort utvärderingen i tid innan utvecklingssamtal för att stämma av med vårdnadshavare hur anpassningen fungerar. Förslag på lämpliga anpassningar finns att hämta i referenslitteraturen sist i vägledningen.

Steg 3. Särskilt stöd – med intyg från specialistsjukvård samt uppföljning och utvärdering

Barns rättigheter till en varierad måltid ska inte inskränkas exempelvis av bristande måltidsmiljö. Detta kan ge negativa konsekvenser för barnet på lång sikt men för vissa kan det vara av vikt att justera matsedeln. Svårigheterna är då så pass uttalade att de har stor negativ inverkan på individens liv. Det gäller barn som på grund av fysiska, sensoriska, kognitiva, medicinska eller utvecklingsbetingade funktionsnedsättningar har stora svårigheter att tillgodogöra sig måltiderna. För dessa anpassas matsedel med stöd från sjukvårdsintyg från specialistnivå. Detta för att barnet ska få en professionell utredning och uppföljning av sin problematik samt rätt stöd och hjälp. Med hjälp av sjukvårdsintyget kan verksamheten guidas till att göra rätt anpassningar.

Rektorn är ansvarig att med stöd av elevhälsoteamet och/eller barnets närmste pedagog göra lämpliga anpassningar. Anpassningar ska samverkas med andra yrkesgrupper som bedöms lämpliga såsom måltidspersonal och vårdpersonal. Det är viktigt att barnet själv är delaktig i processen samt att vårdnadshavare är involverade. Rektorn är ansvarig för att anpassningen dokumenteras och följs upp. Utvärderingen ska ske minst en gång per termin eller oftare vid behov. Lämpligt är att ha gjort utvärderingen i tid innan utvecklingssamtal för att stämma av med vårdnadshavare hur anpassningen fungerar.

Om anpassningen, trots god måltidsmiljö, stöd runt måltiden och ändringar gjorda i matsedeln med stöd av sjukvårdsintyg, ändå inte fungerar kan ett samverkansmöte (SIP) initieras mellan förskola/skola och specialistvården som utfärdat intyget.

Slutord

Detta dokument ska ses som en vägledning då lagtext saknas för målgruppen. Vägledningen har som syfte att ge Skaraborgs förskolor/skolor och sjukhus en gemensam tolkning av den kunskap som finns idag på området och kommer utvärderas.

Referenslittur och stödmaterial

www.spsm.se – sök "*måltidsmiljö för barn och elever med NPF*"

www.skolverket.se – sök "*Skolmåltiden – en viktig del av en bra skola*"

www.kastochnaring.se – sök "*Kost & Närings nationella rekommendationer för hantering av specialkost och anpassade måltider i förskola och skola*"

www.livsmedelsverket.se – sök "*måltider i vård, skola och omsorg*"

www.skolmatsakademin.se – sök "*Väl godkänt för skolmåltiden i grundskolan*" "*Handbok för schemalagda luncher*"

www.mattanken.se – sök i Erfarenhetsbanken efter "*måltidsmiljö*"

Gör barnen delaktiga genom Mobilt Dialoglabb

Friska barn i Skaraborg har tagit initiativ till ett mobilt dialoglabb som erbjuder en innovativ lösning för att involvera barnen direkt i samhällsplaneringen kring rörelse och hälsa.

Det mobila dialoglabbet erbjuder en strukturerad och insiktsfull metod för att förbättra måltidsmiljöerna i våra förskolor och skolor. Genom att aktivt involvera barnen i processen ges de möjlighet att framföra sina synpunkter, önskemål och idéer om mat och måltidsmiljöer på ett organiserat och meningsfullt sätt.

Denna delaktighetsbaserade metodik möjliggör en djupgående förståelse för barnens perspektiv och behov. Med hjälp av mobilt dialoglabb samlas konkreta förslag in som rör allt från måltidsutbud och portionsstorlekar till inredning och atmosfär i matsalarna.

För att säkerställa en framgångsrik implementering av mobilt dialoglabb och utnyttja dess fulla potential är det värdefullt att samarbeta med den lokala folkhälsostrategen. Denna expertis kan bidra med rådgivning och stöd genom hela processen, från planering till genomförande och uppföljning.

De positiva effekterna av att använda mobilt dialoglabb är många. En ökad känsla av delaktighet och engagemang bland barnen, vilket kan leda till förbättrad måltidskvalitet och ökat välbefinnande. En måltidsmiljö som är mer i linje med barnens faktiska behov och önskemål, vilket kan främja hälsa och lärande. En förstärkt samhällsplanering där

barnens perspektiv integreras i beslutsprocessen på ett meningsfullt och inkluderande sätt.

Läs mer om metoden och inspireras av Vasaskolan
https://mellanarkiv-offentlig.vgregion.se/alfresco/s/archive/stream/public/v1/source/available/sofia/rhs6922-1386364389-348/native/Mobilt%20dialoglabb.pdf

Rapport mobilt dialoglabb i Skövde kommun.pdf (lägga upp)
https://youtu.be/awy-kcT6-yA